

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ В УКРАЇНІ

© Гаращенко Н.М., Лаврененко В.В., 2015

Підприємництво у сучасній економіці виступає середовищем генерування інновацій, а останні є важливим чинником конкурентоспроможності та економічного зростання. Усвідомлення цього факту у розвинутих країнах у 1980-х рр. змінило ставлення влади і суспільства до малого бізнесу і способів його підтримки. Малі підприємства, з якими раніше асоціювалися лише високий ризик, ресурсна обмеженість й адміністративний тиск з боку держави та крупніших конкурентів, стали розглядатися як найважливіше джерело економічного зростання. Стимулювання підприємництва перетворилося в один з основних пріоритетів економічної політики.

Процес зростання і розвитку бізнесу у цій логіці можна представити у вигляді трьох етапів: по-перше, стимулювання підприємництва; по-друге, розвиток малого і середнього бізнесу (МСБ); по-третє, формування екосистеми постачальників і розвиток кластерів [1].

У міжнародних бенчмаркінгових дослідженнях для аналізу підприємницького потенціалу та диспропорцій, що існують у певному регіоні або країні, використовують порівняльні оцінювання підприємницьких намірів населення та реалізованого внеску МСБ у різні сектори економіки. Значення цих показників в Україні демонструють наявність суттєвого розриву між підприємницьким потенціалом й рівнем його використання. Дослідження, проведені Інститутом соціології НАН України [2, с. 16], свідчать про те, що 30,5% респондентів бажали б розпочати свій власний бізнес. Згідно Індексу підприємницького настрою (Amway Entrepreneurial Spirit Index, AESI), в Україні частка людей, що хотіли б відкрити свою справу, у 2015 році становила 42% [3]. Такі значення є загалом є досить високими і в цілому корелюють із світовим рівнем. У той же час,

за результативністю участі МСБ в економічних процесах, наявне значне відставання. Зокрема, частка МСБ в зайнятості в ринкових секторах економіки (крім банків, фермерських господарств, бюджетних організацій), не перевищує 30%, а частка МСБ в зайнятості в переробному виробництві, що є індикатором розвитку кластерів, складає до 12%. Для порівняння зазначимо, що у Південній Кореї ці показники становлять 85% і 77% відповідно. Ці низькі результати значною мірою можна пояснити несприятливим бізнес-кліматом для МСБ.

За дослідженням Центру громадської експертизи на запит Центру міжнародного приватного підприємництва (CIPE) в межах проекту «Впевнений бізнес - заможна громада», проведеним в кінці 2014 року [4], експертне середовище³ актуальними викликами та ключовими проблемами розвитку МСБ визнає корупцію в різних формах і проявах; надмірне регулювання підприємницької діяльності і відсутність ефективної дерегуляції; відсутність доступу МСБ до фінансових ресурсів. В іншому документі «На шляху до сучасної державної політики у сфері малого та середнього бізнесу в Україні», опублікованому на основі досліджень BEBerlinEconomicsGmbH (за підтримки Фонду Фрідріха Науманна за Свободу), визначені такі основні перешкоди для розвитку МСБ, орієнтованого на зростання як макроекономічна нестабільність з обмеженим доступом до фінансування та несприятливе регуляторне середовище, зокрема високий адміністративний тиск. Крім того, слід додати й специфічні характеристики МСБ, які склалися історично в результаті недостатньо ефективної економічної політики з боку держави - низька конкурентоздатність, значна

³ До експертного середовища в межах опитування, що цитується, увійшли: державні органи влади, служби та агентства, аналітичні центри та громадські ініціативи, міжнародні та національні бізнес-об'єднання, міжнародні організації та проекти технічної допомоги, незалежні експерти та місцеві органи влади.

частка МСП, що виробляють продукцію з низькою доданою вартістю, високий рівень тінізації підприємницької діяльності.

Таким чином, є достатньо підстав вважати підприємницький потенціал нереалізованим з причини інституційних та інших проблем. Основними інституційними факторами, що перешкоджають становленню та ефективному розвитку підприємницького середовища, на нашу думку, є асиметрія інформації, відсутність чітких правових норм, що структурують діяльність підприємств, орієнтація інститутів, що відповідають за створення базової основи підприємництва на псевдоринкові правила поведінки, суперечлива комбінація інститутів та їхня недостатня розвиненість, неузгодженість формальних та неформальних інститутів, розмитість прав власності, надмірна регламентація підприємницької діяльності. Збереження та відтворення неформальної складової інституту підприємництва гальмує становлення та розвиток інституційної структури ринкового типу.

До важливих питань слід віднести соціальні аспекти і податкове регулювання, інструменти розвитку відносин між МСБ та крупними підприємствами, способи «заохочення» бізнесу до зайняття неприбутковими чи «нецікавими», але важливими для економічної, екологічної, соціальної сфер у державі. Крім того, постіндустріальна економіка вимагає більш сучасних підходів до ведення господарської діяльності та використання новітніх управлінських інструментів. Саме тому, слід говорити про створення таких механізмів сприяння розвитку МСБ, в основі яких лежало б спрощення доступу до інформаційних ресурсів та експертних знань, використання методологій управління знаннями, соціальних технологій та нових методів проектного управління, засобів е-комерції та технологій дистанційного навчання і консультування тощо.

Подолання низької освіченості з питань ведення підприємницької діяльності та низького рівня податкової культури мають, на наш погляд, стати пріоритетами державної політики у сфері МСБ, тому що їх зростання вплине напряду і на стан демократизацію суспільства. Адже ті, хто уникає сплати податків, не відчують «морального права» вимагати від держави раціонального використання податкових надходжень та звітування за кожну витрачену копійку.

1. Delgado M., Porter M. E., Stern S. 2010. *Clusters and entrepreneurship*. *Journal of Economic Geography* 10 (4): 495–518. 2. *Обзор инновационного развития Украины / Европейская экономическая комиссия ООН. – Женева: Издание ООН. – 2013. – 142с.* 3. *Глобальне дослідження Amway про підприємництво 2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://news.amway.ua/files/2016/06/AGER-2015_UKRAINE_presentation_UA.pdf* 4. *Розвиток малого і середнього підприємництва в Україні: проблеми, потреби, перспективи [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://regert.net/uploads/attach-395-8119369554.pdf>* 5. *На шляху до сучасної державної політики у сфері малого та середнього бізнесу в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://fnst.org/sites/default/files/uploads/2016/08/09/smeinukraineukrfinal.pdf>*